

רותם זאב

יליד 1926, ירושלים התגייס לפלמ"ח ב-1943, הצטרף לקורס מלווי אוניות בפלי"ם ב-1946

כבוגר הגימנסיה העברית התגייסתי במאי 1943 לפלמ"ח וצורפתי לבקשתי לפלוגה ד' התל-אביבית. תחילה בפלוגת המטה בגבעת חיים ואחר-כך מ"כ במחלקה המסייעת בשדה נחום.

לקראת שנת הלימודים 1945 באוניברסיטה העברית נרשמתי כסטודנט לביולוגיה וסופחתי לפלוגה ח' - הרזרבה הירושלמית של הפלמ"ח. במסגרת זו השתתפנו בכמה פעולות: ליל הרכבות, ליל וינגייט, בו נהרגה ברכה פולד ז"ל, ובליל הגשרים, בו פוצצנו את גשר אלנבי על הירדן. עם החמרת המצב בארץ הפסקתי הלימודים והשתתפתי בפעולה מיוחדת בפיקודו של יגאל אלון ואהרן ספקטור, אשר בגינה חיפשה הבולשת הבריטית משתפי פעולה. הומלץ שאעזוב את הארץ יחד עם שמוליק הרם. שנינו הצטרפנו לפלוגה הימית ועברנו קורס מלווי ספינות בקיסריה.

בינואר 1947 יצאתי מהארץ, עם משה רבינוביץ ז"ל וחיים קאופמן ז"ל, בספינת נוסעים לנפולי. מיד עם רדתנו לחוף נעצרנו בידי המשטרה האיטלקית ונשלחנו ישירות לבית-הסוהר, זאת כנראה בהוראת ה-F.F.S. הצבאי הבריטי שפעל באותם ימים במטרה לסכל פעולות עליה ב'. כך נעלמנו מבלי להשאיר עקבות ולרומא לא הגענו. ברומא המתין לבואנו יהודה ארזי ז"ל. כעבור שבועיים העבירונו ברכבת אסירים לכלא ברג'יו קלבריה. היינו כבולים באזיקי ידיים בתא ששטחו מטר מרובע. המסע ארך כמה שעות והתעכב בכמה תחנות בדרך. תוך כדי נסיעה למדנו להשתחרר מהאזיקים וחשבנו לברוח, אך לא הצלחנו. ברג'יו קלבריה הפרידו בינינו לחקירה. אחד הסוהרים ראה שהדרכון שלי, שהוצא על-ידי ממשלת המנדט הבריטי (צבעו חום בניגוד לכחול של אזרחי בריטניה) והחליט שאני אנגלי. זכיתי מיד למכות נאמנות וכאשר שאלתי לפשר הדבר נעניתי כי זו נקמתו על הפצצת ביתו בזמן המלחמה על-ידי חיל האוויר המלכותי. נמנעתי מלהסביר לו מטרת בואי האמיתית לאיטליה, כי אז ייתכן והייתי זוכה לקבלת פנים אוהדת יותר.

נזרקנו מחדש לתא אסירים משותף לשלושתנו. כעבור מספר ימים רצו להכניס לתאנו אסיר נוסף. אנו התנגדנו בטענה על צפיפות וחוסר במיטה נוספת. למרות הפצרותינו האסיר הוכנס לתא ולהפתעתנו היה זה אלי זוהר שנעצר ברג'יו קלבריה לאחר שלפולשת מדגם LCT עליה קרתה תקלה והוא נתפס. היה זה הקשר הראשון שלנו עם העולם החיצון והרבינו להחליף רשמים. לא עברו שעתים וסוהר פתח את הדלת ובא להוציא את אלי. אנו, שרק לפני זמן קצר התנגדנו להכנסת אסיר נוסף לתאנו, בקשנו להפתעת האיטלקי, שישאירו אותו עמנו. בקשתנו לא נענתה.

כעבור ימים מספר נשלחנו לבית-כלא במילצו, סיציליה, לתנאים קשים יותר ולחדר שהיו בו למעלה מתריסר אסירים שישנו על מחצלות פרושות על הרצפה הטחובה והקרה. התא היה מזוהם, שורץ פשפשים, חרקים ומקקים.

עבר שבוע נוסף ומשם נדדנו בספינה קטנה לאי ליפרי, אי וולקני בקבוצת האיים האולייים, ששימש באותה תקופה כאי גירוש. הוכנסנו למחנה ריכוז איטלקי, שהיה מיועד לזרים בני לאומים שונים המיועדים לגירוש מאיטליה, ביניהם נאצים גרמנים. לאחר שחיטאו אותנו ב-די.די.טי. זכינו למקלחת חמה ונפגשנו עם המתורגמן של המחנה שמיי אסירים לפי קבוצות לאומיות. היה זה ניצול שואה שידע כשמונה שפות. משום מה קבע מקום לינתנו באולם הגדול על מיטות צבאיות, ליד קבוצת הונגרים שלמדנו לשיר בשפתם. המתורגמן, מאיר, דאג לקשר שלנו עם העולם החיצון ובעזרתו הודענו לרומא מקום המצאנו.

מאמציה של עדה סרני לשחררנו הועילו וכעבוד שבועיים שוחררנו ועזבנו המחנה לפלרמו ומשם ברכב לרומא, אליה איחרנו להגיע בחודשיים מאז תחילת מסענו מהארץ לנפולי. כאן קיבל אותנו יהודה ארזי, אשר תדרך המצב הפוליטי והכלכלי וסקר פעולות הבריטים באיטליה שלאחר המלחמה. דיבר על תכניות העלייה הקרובות ומה התפקידים המיועדים לנו.

השתלבותי מיד בעבודה בחוף מטפונטו, שם הועמסו העולים על 'שבתאי לוז'ינסקי', שהצליחה במסעה לפרוץ המצור הימי הבריטי. עברתי לפקד על מחנה עליה ליד בארי, ומשם הועברו העולים למחנה הכנה ליד מונפולי. הבוגרים למדו קפ"פ, ידיעת הארץ ועברית. לילדיס פתחנו כיתת בית-ספר ולימדתי שם כיתה מעורבת של גילאי 6-12. נוכחתי שילדים אלה היו סקרנים ותאבי לימוד שכה חסר להם במהלך נדודיהם.

לאחר פירוק המחנה חזרתי לרומא ובשהותי הקצרה בעיר הגיעו ישראל גלילי ויגאל אלון לביקור אנשי הפלי"ם. יהודה ביקש שניקח אותם בערב לאופרה, שם ביצעו את לה בואם של ג'יאקומו פוצ'יני. ישבתי בין גלילי לאלון. במהלך המערכה השלישית, בבוקר חורפי מושלג, מופיעה מימי ומבקשת עזרת הצייר מרסל. המוסיקה חרישית ורגועה ואני חש ליד כתפי הימנית ראשו הצונח של יגאל ומשמאלי נרדם גלילי. הרגשתי באותו רגע, כי כל "מעמסת" ה'הגנה' רובצת על כתפי.

לאחר שהותי בדרום נשלחתי צפונה למילנו ומג'נטה, שם הכינו וארזו משלוחי המזון בארגזים המיועדים למעפילים על הספינות. יום אחד קיבלתי הוראה ותדרוך לצאת ללה-ספציה, להמשיך לפורטו ונרה לעלות על ספינת הנהרות האמריקנית President Warfield - שלימים נקראה 'אקסודוס 1947' - שעגנה ליד המספנה. צוות הספינה, שרב חובלה היה אייק אהרונביץ, כלל נוער יהודי ולא יהודי מובחר. היו ביניהם אנשי צי לשעבר ואנשי צבא לשעבר, חניכי תנועות ציוניות ואפילו כומר, ג'ון גראול. המפגש שלי עמם וחי במחיצתם היו מלאי עניין, לאחר שעד כה שהיתי בעיקר במחיצת עולים ניצולי שואה.

ממתנדבים אלה שמעתי קורות חיים ומוטיבציות שונות שהביאום לעסוק בעלייה בלתי-לגאלית למדינה שעדיין לא הוקמה ושארית הפליטה מתרפקת על שעריה וחופיה נתונים להסגר.

במספנה העמיסו כל החומרים הדרושים לקליטת 4500 איש. הספינה הגדולה משכה תשומת לב הבריטים ומהות ההפלגה. הם דרשו מהאיטלקים למנוע הפלגתה. שתי ספינות משמר עגנו ליד החרטום. אברהם זכאי ומריו קנדה דאגו להטענת החומרים הדרושים לבניית דרגשים, מטבחים, שירותים וכדומה. לאחר שישה שבועות של עיכוב העלו אניות הסיור את עגניהן ואקסודוס יצאה לפורט דה בוק ועליה נשאר אברהם זכאי וקבוצת נגרים איטלקים שהמשיכו כל הזמן בעבודת הבנייה.

בתקופת שהותנו בפורט דה בוק הצטיירתי בתעודת מלח מהונדורס, שתמונתו דמתה לי ולילה אחד נסעתי ברכבת לפריס ל-48 שעות, לחפש שארית משפחתי אותם ביקרתי ב-1937. מתוך 14 נפשות נותרו רק שניים, אותם איתרתי בפגישה מרגשת ביותר, מאחר ולא ידעו נוכחותי בצרפת והופתעו לגמרי. שאר בני המשפחה נהרגו במאקי והמבוגרים נלקחו למחנות ההשמדה.

לקראת הפלגת האקסודוס יצאתי לטפל בעולים ששוכנו במספר מחנות ליד מרסיי. בערב ההפלגה, שלושה ימים לפני יום הבסטיליה, נסענו בשיירות ארוכות של משאיות לכיוון נמל סט. לאחר העמסת הספינה והרפתקאות הבריחה יצאה האקסודוס לפני הזריחה.

אני נתבקשתי לחזור לאיטליה ולקחת עמי חמשת הנגרים האיטלקים שנשארו על הספינה בהפלגתנו מפורטו ונרה. שכרתי סירת דייג קטנה בנמל קאן ובמסווה של טיול בילוי על הים יצאנו לים הפתוח, כאשר חברתו של הדייג השתזפה על הסיפון בביקיני מגרה. האיטלקים לא גרעו עיניהם מז'וספין היפה. עם חצות הלילה התקרבו לבורדיגרה שבחוף האיטלקי. נחתנו בהיחבא ומכאן נפרדו דרכנו, הם ללה-ספציה ואני למילנו.

השהות במג'נטה ובמילנו נתנה לי אפשרות ליהנות מקונצרטים שניתנו בימי ראשון אחר-הצהריים (Pomeriggi Musicali). ושוב פעילות. הפעם יצאתי לונציה ולפלסטרינה שבתעלה המחברת לקיג'ה. כאן במספנה פיקחתי יחד עם אריה קפלן (קיפי) על הכנת הספינה לקליטת העולים, ספינת עץ שנבנתה בנפולי ב-1921 ונשאה שמה Rafaelucia.

העבודה במספנה נמשכה כחמישה שבועות ובהזדמנות ביקורי בונציה נהניתי מחדש ממוסיקה כנסייתית וקונצרטנטית ומאופרה ב- La Fenice.

העמסת 794 העולים, ובתוכם 150 ילדים ותינוקות, בוצעה במספנה ולפני עלות השחר הפלגנו בחיפזון לעבר הים האדריאטי. בעוד העולים מצטופפים על הסיפון עזבנו הלגונה לפני הזריחה. ארבעה-עשר ימאים אנשי פלי"ם שסייעו בהעלאת הנוסעים נשאו כדי לעזור בהתארגנות. הורדנו אותם בסירה ליבשה ליד אנקונה והם נתפסו על-ידי המשטרה ונאסרו כמהגרים בלתי חוקיים. הם שוחררו בעזרת עדה סרני.

רב החובל של הספינה, Eugenio Lenci, חביב סבר ושמונה ימאים איטלקים עמדו לרשותו. הייתי מפקד ספינת המעפילים ששמה שונה בדרך ל'קדימה' ועמי שני אנשי פלי"ם מלווה וגדעוני. בדרכנו ארצה, בנובמבר 1947, ליד האי כרתים, נקלענו לסערה ורבים מהמעפילים שהו בבטן הספינה לקו במחלת ים והקאות. אחת הנוסעות אחזה צירי לידה בהיותה בחודש התשיעי להריונה. העברנו אותה לתאי ליד הגשר וכאן ישב הרופא על הרצפה, ליד דלי והקיא אף הוא. מילאתי אחר הוראותיו ועזרתי לילדת בתהליך הלידה. לתינוקת החמודה שרחצתי קראתי בשם עליה. הספינה נתפשה ליד חופי הארץ ומעפיליה הועברו לקפריסין. שלושה מאתנו שהסתתרו בסליק בחרטום הוציאו פועלי ניקיון אנשי פלי"ם וירדנו לחוף. את עליה לא ראיתי יותר. היא כיום בת 53 ואם אמנם אימצו הוריה השם שנתתי לה לא אדע ואף לא קורותיה מאז.

לאחר הכרזת כ"ט בנובמבר, בפרוץ המהומות, עסקתי כחודשיים בליווי שיירות מתל-אביב לירושלים. בפברואר 1948 נשלחתי חזרה לאיטליה להמשיך בעבודת המוסד לעליה ב'. ישבתי בנפולי ועסקתי בתכנון הפיכת ספינות לספינות מעפילים כמו 'יחיעם', 'טירת צבי', 'משמר העמק', 'לניצחון' ו'מדינת ישראל' ומרבית עיסוקי באזור גאטה, פורמיה ונפולי.

עם הכרזת המדינה עסקתי בפעילות נוספת במסגרת הרכש והכנתן להפלגה של 'אלבטרוס', 'ארסיה', 'איוניה' ו'קפאלוס'. חזרתי סופית ארצה כמלווה הספינה Scio יחד עם דן בן אמוץ וקובה בצר. הספינה הביאה לישראל שבעה מטוסי מסרשמיט מפורקים שנרכשו בצ'כיה והועמסו בנמל באקאר שבחוף האדריאטי של יוגוסלביה.

בזאת נשלמה פעולתי בחו"ל. לאחר שסיימתי השירות בצה"ל חזרתי לאוניברסיטה העברית לגמר הלימודים בביווגיה עם גמלה בת 18 חודש מצה"ל.

תקציר קורות חיים אחרי 1949

סיימתי לימודי באוניברסיטה העברית, ממנה קיבלתי תואר מוסמך במדעי הטבע ומאוחר יותר תואר דוקטור. ב-1951 נשלחתי לקופנהגן ולמכון פסטר בפריז, מטעם ארגון הבריאות העולמי (WHO), להשתלם בייצור תרכיב נגד שחפת (B.C.G.), שהיתה מחלה נפוצה בארץ בתחילת שנות החמישים בתקופת העלייה הגדולה. בגמר החיסון ההמוני שנעשה על-ידי משרד הבריאות עברתי למכון למחקר ביולוגי, שם עסקתי במחקר מחלות נגיפים המועברים בדרכי הנשימה.

בשנת 1961 יצאתי ללונדון למכון הלאומי למחקר רפואי (NIMR) ועבדתי במחיצת ד"ר איזקס, שגילה את האינטרפרון - גורם המעכב גידול נגיפים. ב-1964 מונית יועץ מדעי בשגרירות ישראל בלונדון ובארצות סקנדינביה והמשכתי חלקית בעבודתי במעבדה.

לאחר שובי ארצה ב-1968 עסקתי בהקמת תעשיות עתירות מדע במסגרת החברה הישראלית למחקר ולפיתוח (IRDC). ב-1971, כממונה על היישומים התעשייתיים במרכז למחקר גרעיני שורק, המשכתי בנושא תעשיות עתירות ידע. ב-1973 עברתי לקרן הדו-לאומית למדע, ארה"ב-ישראל (IRDC), מונית למנהל הקרן שעסקה במימון מענקי מחקר בתחומי הרפואה, מדעי הטבע, אנרגיה, כלכלה וסוציולוגיה, בשיתוף בין מדענים ישראלים ואמריקנים.

פרשתי לגימלאות ב-1995 והנני עוסק בתחביבי משכבר הימים - צילום אמנותי, קריאת ספרות והאזנה למוסיקה קלאסית. מדי פעם אני יוצא להפלגות בספינות מחקר אוקינוגרפי ועורך מסעות במקומות מוכרים וחדשים.

אני מתגודר עם רעייתי רות ברחוב המעפילים, הרצליה, הנושק לים התיכון. בבוא יומי ארצה שיחזירוני לים ובאם החוק לא יאפשר אקדיש גופתי למדע.